

Sažetak nalaza i zaključaka ex-ante procjene za financijske instrumente u području poslovne konkurentnosti – uključuje izmjene navedene u verziji 1.8 ex-ante procjene od 15. rujna 2021. godine

Ex ante procjena izrađena je u okviru projekta tehničke pomoći *Priprema budućih programskih dokumenata i pripadajuće zalihe projekata Operativnog programa „Regionalna konkurentnost 2007-2013.“* Projekt je bio usmjeren na jačanje administrativnih kapaciteta u procesu programiranja i pripremi za korištenje ESI fondova za programsko razdoblje 2014.-2020. te na pružanje pomoći u pripremi zalihe projekata koji će se financirati sredstvima ESI fondova.

Ex ante procjena izrađena je u razdoblju od rujna 2013. godine do rujna 2015. godine u suradnji s relevantnim dionicima koji su doprinijeli neovisnoj ocjeni o najboljem načinu korištenja financijskih instrumenata u Hrvatskoj. Potrebni podaci prikupljali su se tijekom cijelog razdoblja izrade *ex ante* procjene, uz nastojanje da se uključe najnoviji statistički podaci i pokazatelji.

Sažetak nalaza i zaključaka sastoji se od opisa najvećih gospodarskih izazova, zaključaka naučenih lekcija, zaključaka i strateških preporuka o provedbi intervencija putem financijskih instrumenata u okviru aktivnosti koje su sadržane u Prioritetnoj osi 3 Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ (OPKK), a koje se odnose na potporu poduzetništvu i razvoju malih i srednjih poduzeća (MSP).

Opis gospodarskog stanja

- Između 1995. i 2007. godine gospodarski rast u Hrvatskoj temeljio se na izravnim stranim ulaganjima te domaćoj potrošnji koja se poticala snažnim rastom kreditiranja. Tijekom 2008. i 2009. godine gospodarski rast je zaustavljen uslijed globalne financijske krize.
- U razdoblju od 2008. do 2013. godine Hrvatska bilježi gospodarski pad koji je imao negativan učinak na poduzeća i gospodarski sustav u cjelini, odnosno, došlo je do smanjenja investicija, ukupnog iznosa kapitala, potrošnje, vanjskotrgovinske razmjene te ključnih segmenata tržišta kao što su zaposlenost, financijska tržišta i tržišta kapitala. Smanjenje gospodarske aktivnosti i oslabljeni sektor poduzetništva predstavljaju središnje točke oko kojih se gradio okvir intervencija ESI fondova za razdoblje od 2014. do 2020. godine.
- U Hrvatskoj su primjetne znatne gospodarske neravnoteže. U razdoblju od 2008. do 2013. godine bruto javni dug mjeren EDP metodologijom ¹ povećao se sa 30% na gotovo 68% BDP-a. Iako Hrvatska spada u osrednje inovatore prema izvješću *Innovation Union Scoreboarda* (IUS), sektor poduzetništva nije konkurentan na međunarodnom tržištu, što se održava u niskom udjelu izvoza u BDP-u.
- Financijski položaj poduzeća je loš, što se očituje po tome da je indeks tekuće likvidnosti za sve segmente MSP-a manji od 1, a u najtežem su položaju mikropoduzeća.

¹ EDP (engl: Excessive Deficit Procedure) – Procedura prekomjernog proračunskog deficita

- Što se tiče radne snage, radni kontingent u Hrvatskoj relativno je stabilan, no razina aktivnosti radne snage za 10% je manja od prosjeka zemalja EU. Stopa zaposlenosti trenutno je za 15% manja od prosjeka zemalja Europske unije. Mladi i osobe starije od 50 godine u najvećoj su mjeri isključeni iz tržišta rada.
- Nesklonost prema riziku naglašena je u cijeloj zemlji. Nenaplativi zajmovi banaka iznose više od 30%, a dugoročno kreditiranje gotovo i ne postoji.
- Prema HHI indeksu², hrvatsko bankarsko tržište je umjereno koncentrirano, no istovremeno je konkurencija na hrvatskom bankarskom tržištu znatno manja nego u Europskoj uniji. Manja konkurencija negativno utječe na kreditiranje poduzeća, što je dodatno pogoršano usmjeravanjem zajmova prema državi, a ne prema gospodarstvu.
- Hrvatsko tržište kapitala još se nije oporavilo od gubitaka koji su uslijedili nakon 2008. godine, a koji su iznosili gotovo 65% BDP-a. Tržišna kapitalizacija Zagrebačke burze na kraju 2014. godine usporediva je s krajem 2008. godine.
- **Svjetska zdravstvena organizacija je 11. ožujka 2020. proglasila stanje pandemije virusa COVID-19 koja je dovela do ekonomskog šoka globalnih razmjera. Očekuje se značajan negativan ekonomski učinak tijekom 2020. godine.**

Glavni zaključci i preporuke

- U Hrvatskoj je prisutna visoka razina neizvjesnosti u pogledu gospodarskih izgleda i financijskog položaja poduzeća kao i dohotka kućanstava, što negativno utječe na povjerenje u gospodarstvo te, posljedično, na dostupnost financiranja osobito za MSP zbog nesklonosti banaka prema riziku.
- Visokozadužena poduzeća s niskom profitabilnošću i nedovoljnim iznosom instrumenata osiguranja vraćanja kredita (kolateralna) nemaju pristup kapitalu i ne mogu provoditi ulaganja iako postoje prilike za ulaganja na tržištu. Visoka zaduženost poduzeća dovodi do kašnjenja u plaćanju i onemogućava mnoga poduzeća u korištenju bankarskih usluga.
- Tržišta kapitala su nerazvijena, a poduzeća ostvaruju loše financijske pokazatelje, što otežava ulaganja putem rizičnog kapitala.
- Mogućnosti zapošljavanja znatno su smanjenje, a sredstva za poticanje samozapošljavanja nisu dostatna s obzirom na procijenjenu potražnju, ili programi kojima se usmjeravaju sredstva za poticanje zapošljavanja nisu prilagođeni potrebama korisnika.
- Razvojne financijske institucije u Hrvatskoj uspješno posluju, no ne posjeduju dovoljan kapital, ponuda njihovih proizvoda je rascjepkana i moraju sufinancirati svoje aktivnosti sredstvima poslovnih banaka, što umanjuje učinkovitost njihovih strategija i sposobnost prilagodljivosti promjenama.
- Prisutna je stalna potreba za subvencioniranim financijskim proizvodima, a razgraničenje između projekata koji mogu samostalno potražiti izvore financiranja na tržištu i projekata koji nemaju tu mogućnost, ne postoji.
- Usprkos relativno niskoj razini nominalnih kamatnih stopa, trošak kapitala i dalje je visok za veliki broj poduzeća.
- Financijske institucije mogu jasno pokazati da rizik predstavlja glavni uzrok niske razine kreditiranja u zemlji.

² HHI – Herfindahl – Hirschmanov indeks koncentracije

- Zbog prezaduženosti, potrebe poduzeća za obrtnim kapitalom su veće od prosjeka u zemljama Europske unije.
- Jaz osnovnih sredstava (engl. fixed assets gap), koji predstavlja potrebu za ulaganjem u osnovna sredstva, negativan je zbog visokog udjela osnovnih sredstava u ukupnoj imovini. No osnovna sredstva poduzeća u znatnoj su mjeri zastarjela pa postoji potreba za ulaganjima u proizvodnu imovinu kako bi se povećala konkurentnost poduzeća.
- Investicijske potrebe koje je potrebno podmiriti u kratkom roku (jaz financiranja; engl financing gap) iznose između 308 milijuna eura i 542 milijuna eura, uključujući investicije u dugotrajnu i kratkotrajnu imovinu. Zbog slabog financijskog položaja poduzeća, investicijske potrebe mogu se podmiriti putem zajmova ili dodjelom bespovratnih sredstava.
- Jaz dioničkog kapitala (engl. equity gap), procijenjen je između 22 milijuna eura i 53 milijuna eura.
- Iznos koji je studijom predložen za korištenje putem financijskih instrumenata u okviru Prioritetne osi 3 OPKK-a dovoljan je za pokrivanje osnovnih potreba MSP-ova u Hrvatskoj. Veći iznosi mogli bi uzrokovati ograničenja u povlačenju sredstava i provedbi zbog novih modaliteta provedbe nekih financijskih instrumenata.
- Analizom OPKK utvrđena je potreba za jačom vezom između operacija koje se financiraju iz Prioritetnih osi 1 i 3 OPKK kao i potreba za sveobuhvatnijim pružanjem poticaja za MSP.
- **Posljedice izbijanja bolesti COVID-19 na jedinstven su način pogodile globalnu ekonomiju te javnozdravstvena kriza otežava rast u državama zbog čega se povećava ozbiljan manjak likvidnosti. To je dovelo do izvanredne situacije koju je potrebno riješiti posebnim mjerama. Kako bi se odgovorilo na utjecaj javnozdravstvene krize, Europski fond za regionalni razvoj bi trebao podupirati financiranje obrtnog kapitala za mala i srednja poduzeća („MSP-ovi“) kada je to potrebno kao privremena mjera za pružanje djelotvornog odgovora na javnozdravstvenu krizu.**

Sažetak investicijske strategije

- Predložena strategija temelji se na razgraničenju između financijskih instrumenata i bespovratnih sredstava. Bespovratnim će se sredstvima nastojati financirati održivi projekti koji nemaju pristup bankarskim proizvodima ili visokorizični projekti. Bespovratna sredstva također će se koristiti za financiranje projekata koji doprinose regionalnom razvoju povećanjem prodaje i izvoza poduzeća te zaposlenosti. Financijskim instrumentima će se pružati potpora projektima iz tradicionalnih sektora.
- Gdje god postoje kapaciteti, provedba dužničkih financijskih instrumenata uključuje povjeravanje postojećim razvojnim financijskim institucijama. Na ovaj će se način pomoći identificirati tržišni neuspjeh bez suvišnog odgađanja do kojeg je došlo u brojnim zemljama EU u financijskom razdoblju 2007.-2013. Zbog nedostatka iskustva nacionalnih institucija za upravljanje instrumentima rizičnog kapitala preporuča se odabir Europskog investicijskog fonda (EIF), u skladu s člankom 38., stavkom 4. točkom b) podtočkom i) Uredbe (EU) br. 1303/2013.
- U tabeli 1 je navedena uzročna veza između predloženih financijskih instrumenata i tržišnih neuspjeha.

Tablica 1.

Financijski instrument	Uzroci i posljedice tržišnog neuspjeha
<p>Dugoročni zajmovi za poduzeća u fazi rasta i ekspanzije, neovisno o stupnju tehnološkog napretka, usmjereni na investicijske projekte.</p>	<p>Neizvjesnost vezana za poslovne izgledе, nedostatak povjerenja u gospodarstvo (tržišne snage i nepotpuno znanje, odnosno informacije) što dovodi do nedostatka ili znatno ograničenog pružanja dugoročnih zajmova od strane poslovnih banaka</p> <p>Znatan udio nenaplativih zajmova u portfeljima banaka (tržišne snage i ograničavajuća regulativa dovode do nesklonosti prema riziku) što dovodi do povećanih zahtjeva za instrumentima osiguranja.</p>
<p>Razvojni zajmovi male vrijednosti (uključujući mikro zajmove) koji predstavljaju kombinaciju investicijskog financiranja i financiranja obrtnog kapitala ili samo financiranje obrtnog kapitala sa produženih rokom dospijea (do 10 godina)</p>	<p>Slabi gospodarski i financijski rezultati poduzeća, posebno mikro i malih poduzeća, visokozadužena poduzeća i kašnjenja u plaćanju (tržišne snage) što uzrokuje nisku razinu investicija, nisku likvidnost i povećane potrebe za obrtnim kapitalom što za posljedicu ima nedostupnost dugoročnih zajmova</p>
<p>Jamstva za različite vrste kredita, i ukoliko se ukaže potreba, za leasing ugovore. Preporuka je da se izdaju pojedinačne garancije, no ukoliko se stvori kritična masa mogu se ponuditi i portfeljne garancije</p>	<p>Znatan udio nenaplativih kredita u portfeljima banaka (tržišne snage i ograničavajuća regulativa dovode do nesklonosti prema riziku) što dovodi do povećanih zahtjeva za instrumentima osiguranja, posebno kod mikro i malih poduzeća.</p> <p>U okviru iste operacije, uz jamstva osiguravat će se i subvencije troškova kamata za zajmove za koje se osigurava jamstvo.</p>
<p>Vlasničko financiranje: rizični kapital za investicije koje su većeg iznosa od ostalih financijskih instrumenata, a iznose do 5 milijuna EUR, koje su prvenstveno usmjerene u sektore s visokim potencijalom rasta, uključujući one identificirane u S3 strategiji.</p>	<p>Nedovoljno razvijena tržišta kapitala, mali broj poslovnih prilika za investiranje i kapitalizaciju investicije (tržišne snage) što dovodi do toga da industrija rizičnog kapitala gotovo i ne postoji u Hrvatskoj</p>

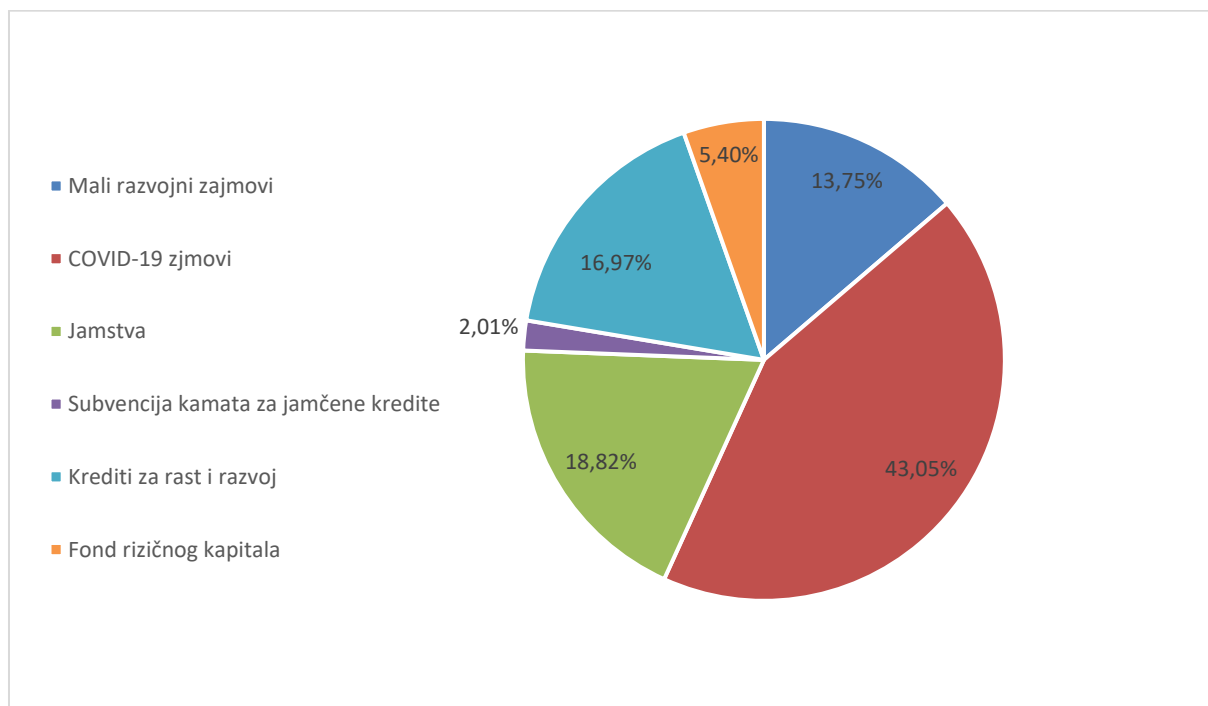
- Ukupni indikativni ESIF doprinos za financijske instrumente iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) u razdoblju 2014.-2020. procijenjen je na 648 milijuna eura. Udio ESIF doprinosa pojedinim FI u alokaciji PO 3 iskazan je u Tablici 2. (subvencija kamatne stope iskazana je posebno, iako se nudi zajedno uz jamstva).

Doprinos svakom financijskom instrumentu unutar ukupne alokacije za financijske instrumente prikazan je u Tablici 2., a udio u ukupnoj alokaciji na Grafikonu 1.

Tablica 2.

Financijski proizvod	ESIF Doprinos EUR	Nacionalno javno sufinanciranje EUR	Ukupno javno financiranje EUR	Nacionalno privatno sufinanciranje (Doprinos Financijskih posrednika) EUR	Financiranje dostupno krajnjim primateljima EUR	Doprinos krajnjih primatelja EUR	Ukupno investicije EUR
ESIF Mali razvojni zajmovi	89.081.154	0	89.081.154	0	89.081.154	0	89.081.154
COVID-19 zajmovi	279.000.000	0	279.000.000	0	279.000.000	0	279.000.000
ESIF Jamstva	122.000.000	0	122.000.000	0	610.000.000	91.500.000	701.500.000
Subvencija kamata za jamčene kredite	13.000.000	0	13.000.000	0	13.000.000	0	13.000.000
ESIF Krediti za rast i razvoj	110.000.000	0	110.000.000	105.000.000	215.000.000	33.000.000	248.000.000
ESIF Fond rizičnog kapitala	35.000.000	0	35.000.000	7.500.000	42.500.000	0	42.500.000
UKUPNO	648.081.154	0	648.081.154	112.500.000	1.248.581.154	124.500.000	1.373.081.154

Grafikon 1.

- Očekivani neto efekt poluge (konzervativni izračun) na doprinos ESI fondova iznosi oko 193%, a ukoliko se uključi i doprinos krajnjih primatelja efekt poluge iznosi oko 212%.